

ВОКАЛЬНО-ХОРОВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ

Марина НАЗАРЕНКО (Кіровоград, Україна)

У статті досліджено теоретичні основи інтегративного підходу до організації вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на мистецькому факультеті педагогічного університету.

Ключові слова: фахова підготовка майбутніх учителів музики, інтегративний підхід, міжпредметні зв'язки, вокально-хорові дисципліни.

В статье исследованы теоретические основы интеграционного подхода к организации вокально-хоровой подготовки будущих учителей музыки на факультете искусств педагогического университета.

Ключевые слова: специальная подготовка будущих учителей музыки, интеграционный подход, межпредметные связи, вокально-хоровые дисциплины.

In the article it was researched the theoretic principles of the united approach towards the organization of musical study that deals with the future teaches of music at the Art Department of the Pedagogical University. It determines the peculiarities of professional preparing of future music teachers in modern high educational institutions. Also it reveals theoretical basis of

usage of intersubject connections of vocal and choral disciplines in preparing future teachers of music. The author has specified the criteria, results and levels of professional readiness of future music teachers. The pedagogical conditions of the usage of preparing future teachers of music are scientifically given proof of These conditions have influenced optimization of educational process, multiple-aspect provision, systematization and generalization of students' knowledge and skills, setting organic connection of music and pedagogic disciplines which contain practical vocal and choral preparation.

Key words: professional preparing of future music teachers, integrative approach, intersubject connections.

Постановка проблеми. Якість професійної підготовки сучасного спеціаліста залежить від взаємодії галузей знань, що складають теоретичну основу майбутньої діяльності фахівця. В умовах розширення профілю спеціалістів, зростання комплексності наукових і практичних проблем виникає необхідність посилення міждисциплінарних зв'язків на основі інтеграції. Теоретичне обґрунтування інтегративних процесів в освіті є однією з необхідних умов оновлення навчального процесу у вищій школі. Концептуальні засади інтеграції знань впливають із загальної концепції розвитку професійної освіти, згідно з якою передбачається поглиблення фундаментальних знань, диференціація змісту навчання за основними видами чи об'єктами професійної діяльності, посилення загальноосвітньої підготовки з обов'язковим збереженням базового компонента загальної середньої освіти, встановлення раціонального співвідношення теоретичного та практичного навчання, формування творчого мислення студентів.

Розвиток інтегративних тенденцій як суттєвої ознаки сучасного наукового та прикладного знання набуває особливого значення за умов інформаційного перевантаження сучасного навчально-пізнавального процесу. Інтеграція знань у професійній підготовці майбутнього вчителя музики є динамічним, безперервним та суперечливим процесом, який потребує прогностичного підходу, врахування особливостей параметрів знань, виявлення специфіки структурування предметних та інтегрованих знань, передбачає застосування адекватних змісту форм, методів та засобів навчання. Інтеграція знань – це процес формування змісту освіти на основі проблемного підходу, який спрямовано на розвиток професійних та особистісних якостей майбутнього вчителя.

Незважаючи на розробленість питань інтеграції знань у професійній підготовці фахівців різного профілю, ще існують проблеми застосування інтегративного підходу в окремих видах фахової підготовки майбутніх учителів. Так, потребує окремого дослідження процес формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-хорової діяльності на основі інтегративного підходу, що й визначило **актуальність** даної статті.

Аналіз публікацій. Інтеграційні процеси в освіті знайшли відображення у наукових працях вітчизняних дослідників (Н.Буринська, Л.Васіна, С.Гончаренко, І.Козловська, К.Колесіна, Ю.Мальований, О.Марущак, Е.Носенко, В.Разумовський, О.Сергеев, В.Фоменко, О.Холоденко та ін.). Оновлення змісту професійного навчання на принципах інтегративного підходу розкривається в працях І.Яковлєва, Є.Яворського, М.Костюкова. Нові технології навчання в інтегративній системі розглядають М.Кадемія, Н.Талалуєва, В.Волгов. Процес інтеграції художньо-культурологічних знань у системі професійної підготовки вчителя гуманітарних дисциплін науково обґрунтований у дисертації М.Сови. Питання втілення інтеграційних процесів у систему вищої музично-педагогічної освіти висвітлено у працях Г.Падалки. Методичним основам інтеграції мистецьких знань у підготовці майбутніх учителів музики і художньої культури присвячено дисертаційне дослідження О.Соколової.

Мета і завдання статті: спираючись на науково-методичний і практичний досвід впровадження інтеграційних процесів у систему вищої освіти, теоретично обґрунтувати організацію вокально-хорової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва на основі інтегративного підходу.

Виклад основного матеріалу. Вокально-хорова підготовка вчителя в педагогічному вузі є багатогранною системою, яка поєднує відносно самостійні, але взаємопов'язані компоненти – теоретичний, методичний і практичний, кожен з яких виконує свої специфічні функції. Так, наприклад, теоретична підготовка, поєднуючи в собі психолого-педагогічну і фахову, спрямована на озброєння студентів знанням основ педагогіки та психології, дає глибокі і всебічні знання спеціального характеру (музично-історичні, музично-теоретичні, художньо-естетичні). В процесі методичної підготовки студенти вивчають фахові методики, які забезпечують їх готовність до навчально-виховної роботи в загальноосвітній школі та інших навчальних закладах. В ході практичної підготовки майбутні вчителі музики опановують практичні навички та прийоми, що дозволяють успішно здійснювати професійну діяльність.

В свою чергу, спеціальна вокально-хорова підготовка поділяється на декілька структурних компонентів – навчальних дисциплін. Цю складну предметну структуру можна представити в такій послідовності: хорове диригування та методика його викладання; хорознавство; хоровий клас, практикум роботи з хором; хорове аранжування, курс читання хорових партитур; сольний спів (постановка голосу); методика викладання вокалу; шкільний пісенний репертуар; основний музичний інструмент; додатковий музичний інструмент; акомпанемент та імпровізація (концертмейстерський клас); історія музики (вітчизняна й зарубіжна); музично-теоретичні

дисципліни (гармонія, поліфонія, аналіз музичних творів); методика музичного виховання; художня культура; педагогічна практика.

Усі складові вокально-хорової підготовки утворюють *інтегративну цілісність*, яка має спільну мету (формування готовності студентів до музично-педагогічної діяльності в загальноосвітній школі та інших закладах освіти), спільні принципи, єдину внутрішню організацію, для якої характерні взаємозв'язок та взаємозалежність усіх структурних компонентів.

Враховуючи це, ми розглядаємо вокально-хорову підготовку вчителя музичного мистецтва як складну динамічну систему, якій притаманні функції, що забезпечують її стійке існування. Ці *функції* умовно можна поділити на дві групи: 1) внутрішні (освітня, навчальна, виховна), що відображають можливості самої системи, взаємозв'язок та взаємозалежність її компонентів; 2) зовнішні (координуюча та інтегруюча), що визначають співвідношення вокально-хорової підготовки студентів з іншими компонентами системи професійної підготовки, їх взаємодію та закономірні зв'язки.

Вокально-хорова підготовка як об'єктивний процес має низку *закономірностей*: зумовленість системи потребами духовного розвитку суспільства, завданнями музично-естетичного виховання підростаючого покоління; відповідність змісту, форм і методів вокально-хорової підготовки рівню розвитку педагогічної науки та шкільної практики, характерові й змісту цього виду педагогічної діяльності; єдність навчання, виховання й розвитку студентів у процесі вокально-хорової підготовки; взаємозв'язок мети, функцій, змісту та методів навчання студентів у педагогічному вузі; залежність якості вокально-хорових знань, умінь і навичок від характеру, змісту, форм і методів організації навчальної діяльності студентів.

Вокально-хорова підготовка вчителя базується на науково обґрунтованих *принципах*, в яких відображені, по-перше, загальні принципи фахової підготовки спеціаліста даного профілю, по-друге, – принципи побудови єдиної системи музично-педагогічної підготовки. Найголовнішими методологічними принципами даного виду підготовки студентів є *системність, цілісність та інтегративність*.

Принципи системності та цілісності соціальних явищ розроблені у філософських працях І.Блауберг, В.Кузьміна, Є.Юдіна, в яких доведено єдність і нерозривність категорій системності і цілісності, закономірність розвитку системності в цілісність. Система стає цілісністю в тому випадку, коли її окремі частини знаходяться у функціональній залежності і кожний елемент системи є наслідком стану іншого елемента, коли неможливе самотійне існування окремого елемента, а зміна однієї частини веде до зміни інших частин, тобто, коли вона є організованою системою. Широкі можливості категорії системи та заснованого на ній пізнавального підходу

є об'єктивними передумовами ефективності його використання у розвитку різноманітних наук і освіти.

Об'єктивна необхідність і значущість цілісності вокально-хорової підготовки зумовлена тим, що в процесі фахового навчання студенти повинні опанувати теоретичні основи майбутньої спеціальності в одночасному і тісному зв'язку з педагогічною практикою, завдяки чому здійснюється цілісна підготовка студентів до навчання і виховання школярів.

Термін «інтеграція» походить від латинського «integration» (відновлення, заповнення) і в сучасних словниках тлумачиться як: а) об'єднання чого-небудь в єдине ціле [6, с. 237]; б) процес або дія, що має своїм результатом цілісність, сполучення, встановлення єдності [3, с. 181]; в) поняття, яке означає стан сполученості окремих диференціальних частин, а також процес, що призводить до цього [5, с. 501]. Сутність інтеграції полягає у взаємопроникненні елементів одного об'єкта в структуру іншого, наслідком якого є не просто їхня сума, не поліпшення якості обох об'єктів, а новий об'єкт з новими властивостями.

У сучасних дослідженнях інтеграція характеризується взаємопроникненням ідей, понять, методів, структурних елементів наук, виникненням численних стикових і суміжних галузей знання, порушенням комплексних проблем. Кожна нова наука асимілює у своєму змісті поняття та ідеї інших наук, як і кожна комплексна проблема для свого вирішення вимагає асиміляції концептуального апарату і методології різних наук.

Інтеграція є складним, широким і багатомірним явищем, а також пов'язана з рядом інших наукових понять. До споріднених з інтеграцією понять також належать: взаємодія, узагальнення, комплекс, синтез тощо. Тісна взаємозалежність між інтеграцією та спорідненими поняттями виявляється при розгляді різних форм інтеграції: множини (сукупності), комплексності, впорядкованості, організації і системи.

Вчені визначають інтеграцію як процес, що задовольняє такі умови:

- 1) якщо він вводить у сукупність незалежних предметів будь-які зв'язки між ними, тобто утворює з них систему;
- 2) вводить нові зв'язки між елементами існуючої структури;
- 3) посилює вже створені зв'язки між елементами даної структури [1, с. 164–165]. Так, М.Костюк вказує, що інтеграція означає цілісність і онтологічно передбачає об'єднання у ціле розрізнених частин. Процес підвищення інтегрованості системи передбачає збільшення кількості, підвищення інтенсивності взаємозв'язків між її частинами, внаслідок чого зменшується ступінь автономності її членів і зростає рівень її цілісності [2, с. 117].

Впровадження інтеграції у навчально-виховний процес сприяє розв'язанню ряду важливих дидактичних проблем: усунення інформаційної перевантаженості процесу навчання, ущільнення, згортання і концентрація

знань, спрямованість на формування самостійності й творчості в учнів, на орієнтацію їх у складних умовах сучасного життя та раціонального використання засвоєних знань.

В сучасній освіті функціонує достатньо велика кількість інтегративно-педагогічних концепцій і систем. Вони охоплюють усі рівні дослідження проблеми інтеграції – від методологічного до практично-прикладного.

Перші практичні спроби створення системної освіти на проблемно-комплексній інтегрованій основі були зроблені Д.Дьюї, С.Шацьким. Комплексний метод передбачав інтеграцію знань з різних предметних галузей навколо певної загальної проблеми. У другій половині XX століття на перший план виходять питання взаємовикористання навчального матеріалу, координації та систематизації знань, встановлення міжпредметних зв'язків (І.Зверев, В.Максимова, В.Неверов, І.Петрова). Протягом останніх років представники сучасної дидактики розширили діапазон огляду проблем інтеграції в освіті (В.Волгов, М.Кадемія, Л.Ковальчук, А.Литвин, В.Радкевич, В.Робак, Н.Талалуєва, В.Харитонов, З.Шеремета, Т.Шкваріна, О.Щербак, П.Яковишин та ін.).

Одним з найдоступніших рівнів інтеграції знань у навчальному процесі є використання міжпредметних зв'язків. Питання втілення інтеграційних процесів у систему вищої музично-педагогічної освіти знайшли відображення у роботах Г.Падалки, яка виділяє й розглядає рівні та оптимальні умови інтеграції навчальних дисциплін в системі музично-педагогічної освіти. Перший рівень інтеграції – взаємодія навчальних дисциплін, оптимальними умовами якої виступають:

а) універсально широка постановка теоретичних проблем і співставлення їх з конкретними знаннями;

б) взаємопроникнення, дифузне зближення навчального матеріалу з різних дисциплін;

в) моделювання емоційно-естетичних ситуацій на асоціативній основі;

г) актуалізація спільних основ змісту і методів викладання;

г) актуалізація «інваріантних ідей» шляхом абстрагування понять і перенесення їх з однієї галузі знань в іншу для глибшого осмислення кожної. Другий рівень інтеграції включає три стадії, що відрізняються один від одного послідовним підвищенням ступеня об'єднання: 1) виділення спільних проблем, тем, розділів у викладанні різних дисциплін з метою утворення основного «ядра» знань студентів, що відіграє роль своєрідного логічного стрижня; 2) взаємопроникнення окремих елементів навчальних дисциплін, їхнє часткове поєднання, наприклад, використання навичок, набутих студентами з диригування, в інструментальному виконавстві; 3) злиття двох і більше навчальних дисциплін в одну [4, с. 8].

Саме міжпредметні зв'язки та інтеграція блоків навчальних дисциплін максимально наближують процес фахової підготовки студентів у вузі до реальної багатоаспектної професійної діяльності шкільного вчителя

музичного мистецтва. Створення при загальноосвітніх школах центрів дитячо-юнацької творчості значно розширює і водночас поглиблює вимоги до музично-педагогічної підготовки музичних фахівців, які однаково майстерно повинні виконувати роль керівника хорового колективу (вокального ансамблю) і концертмейстера, акомпаніатора й ілюстратора, соліста (вокаліста, інструменталіста) й лектора. Підготовка до цих видів фахової діяльності передбачена програмами та здійснюється на заняттях з хорового класу, хорового диригування, основного й додаткового музичних інструментів, оркестрового та концертмейстерського класів. Лише міжпредметні зв'язки (взаємодія музично-теоретичних, інструментально-виконавських та вокально-хорових дисциплін) можуть забезпечити повноцінну музично-інструментальну підготовку студентів музично-педагогічної спеціалізації. Адже всебічне засвоєння шкільного репертуару (як інструментального, так і вокально-хорового) готує майбутніх учителів до різноманітних видів музично-педагогічної діяльності: проведення уроків музики, керівництва музичними гуртками (хорами, оркестрами, вокальними та інструментальними ансамблями), викладання окремих музичних дисциплін в естетичних центрах, виконання функцій концертмейстера (хору, ансамблю, оркестру), акомпанування солістам (вокалістам, інструменталістам), забезпечення музичного супроводу шкільним хореографічним колективам. Ці питання потребують окремого дослідження.

Висновки. Отже, вокально-хорова підготовка є складним, багатоаспектним процесом, структурні компоненти якого складають інтегративну цілісність, мають єдину внутрішню організацію, спільні принципи, спільну мету – формування готовності студентів до вокально-хорової діяльності в загальноосвітній школі та інших закладах освіти. З'ясовано, що фахова підготовка майбутнього вчителя музики передбачає оволодіння комплексом спеціальних знань з дисциплін історико-музикознавчого, теоретичного, вокально-хорового, інструментального циклів. Установлено, що суттєву роль у фаховій підготовці вчителя музики відіграє вокально-хорова підготовка, головною метою якої є формування особистості як творчого організатора і пропагандиста хорового мистецтва, вітчизняної і зарубіжної співочої культури в загальноосвітній школі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Интегративные тенденции в современном мире и социальный прогресс / Под ред. М.А.Розова. – М.: Из-во Моск. Ун-та, 1989.
2. Костюков М. Інтеграція навчання як проблема професійної медичної освіти // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999, №1. – С.114–121.
3. Краткая философская энциклопедия. – М.: Прогресс, 1994.
4. Падалка Г.М. Українська філармонія для дітей та юнацтва: Проблеми модернізації музично-педагогічної освіти // Мистецтво і освіта. – 1998. - №1. – С. 7–10.
5. Советский энциклопедический словарь. – М.: Советская Энциклопедия, 1980.
6. Тлумачний словник української мови. – Харків: Синтекс, 2002. – 654 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Назаренко Марина Павлівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна вокальна-хорова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.